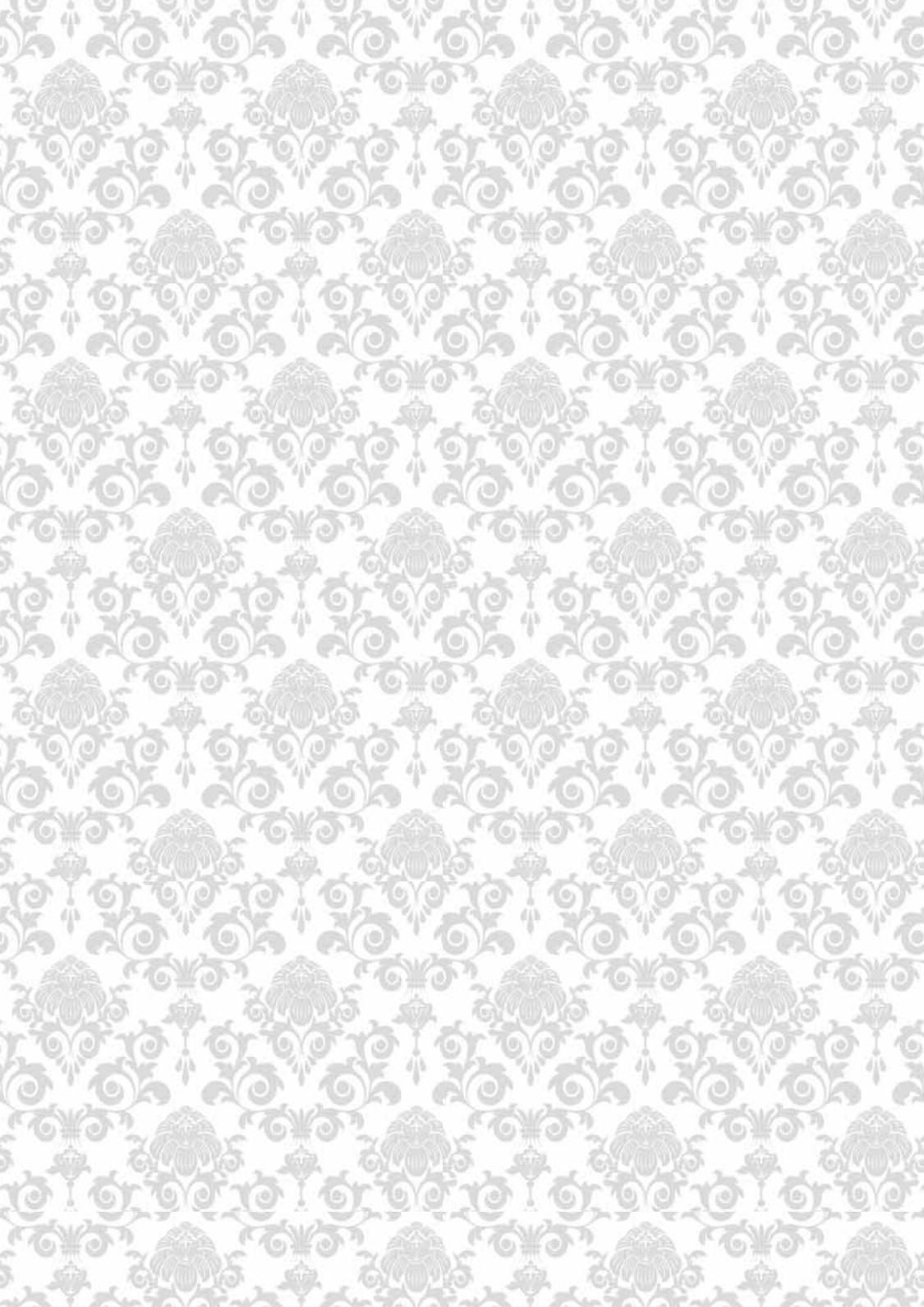

Ladra

Izvajalec študijskega krožka

Posoški razvojni center

Sofinancerji študijskega krožka

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE,
ZNANOST IN ŠPORT

Občina Kobarid

Publikacija je nastala v okviru študijskega krožka
Posoškega razvojnega centra Hišna imena.

LADRA

Publikacija o vasi

Naslovnica: Pogled na vas nekoč

Zadnja stran: Pogled na vas danes

Urednici: Ana Koren, Jana Skočir

Sodelujoči na študijskem krožku: Jože Bajt, Zdenka Brešan, Brigita Bratina Peršin, Melita Fon, Anka Ivančič, Ana Koren, Izidor Koren

Animatorka: Jana Skočir

Oblikovanje: Ana Koren

Lektoriranje: Polona Hadalin Baša

Izdal in založil: Posoški razvojni center

Tisk: Gaya d.o.o.

Naklada: 200 izvodov

Tolmin, oktober 2016

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

908(497.4Ladra)

39(497.4Ladra)

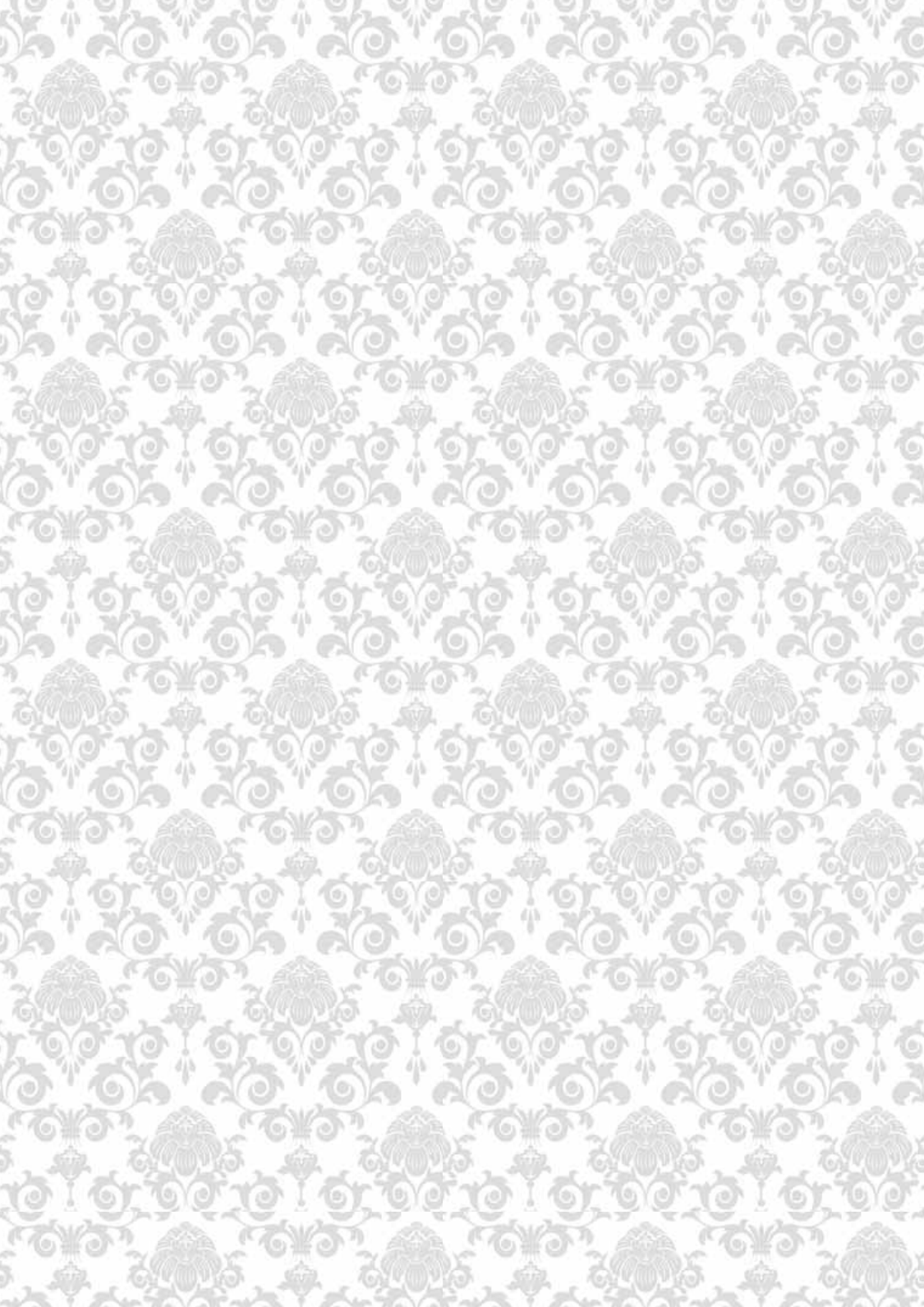
LADRA : publikacija o vasi / [urednice Ana Koren, Jana Skočir]. -
Tolmin : Posoški razvojni center, 2016

ISBN 978-961-93729-6-8

1. Koren, Ana, 1978-
287230720

Kazalo

Uvod	5
Zgodovina vasi	6
Hišna imena	12
Kaj vse je bilo na vasi	18
Vaški običaji	23
Okoljske zanimivosti	29
Vaške zbadljivke	30
Vaške legende	31
Literatura in viri	34

Uvod

Študijski krožek *Hišna imena* se je razvil, ker smo prebivalci vasi Ladra opazili, da mlajše generacije v vsakdanjem pogovoru ne uporabljajo hišnih imen in jih večinoma sploh ne poznajo več. Udeleženci krožka smo zato v prvi fazi pri domačinih zbirali podatke o hišnih imenih in zgodbe, povezane z njimi. Osredotočili smo se predvsem na pogovore s starejšimi prebivalci, saj smo želeli zabeležiti njihovo védenje o izvoru hišnih imen ali druge zgodbe, povezane z določeno hišo ali njenimi prebivalci. Pogovore smo, zaradi lažjega in verodostojnejšega zapisa ter morebitnega nadaljevanja raziskave v smeri posebnosti lokalnega dialekta, tudi snemali.

Za sodelovanje smo zaprosili slavistko, ki je pomagala pri oblikovanju zapisa hišnih imen. Zbrane podatke, ki so prerasli naš prvotni namen, popisa hišnih imen, predstavljamo v pričujoči publikaciji. Zavedamo se, da gre za informacije, ki bi jih bilo treba še dodatno raziskati in preveriti, a hkrati bi jih želeli deliti z vami in vas spodbuditi k sodelovanju pri ohranjanju našega skupnega izročila. Vsebina publikacije je obogatena tudi s fotografijami starih hiš in zemljevidov. Vas je namreč po potresu leta 1976 popolnoma spremenila svojo podobo, veliko družin pa si je nove zgradilo na drugi lokaciji, vendar so jim hišna imena sledila in niso šla v pozabo.

Jana Skočir

Zgodovina vasi

Vas Ladra je omenjena že v tolminskem urbarju iz leta 1377.

V raznih zapisih in na zemljevidih, ki so nastali pred 20. stoletjem, najdemo ime vasi zapisano kot Ladri ali Ladra.

Kot zanimivost navajamo, da domačini pri omenjanju vasi Ladra uporabljajo izpeljave krajevnega imena, ki izhajajo iz starega poimenovanja vasi Ladri in zato sta v uporabi dva načina sklanjatve krajevnega imena:

- narečna oblika, ki izhaja iz imena Ladri (Ladra, Lader, Ladram, Ladra, Ladrah, Ladrami),
- knjižna oblika, ki izhaja iz imena Ladra (Ladra, Ladre, Ladri, Ladro, Ladri, Ladro).

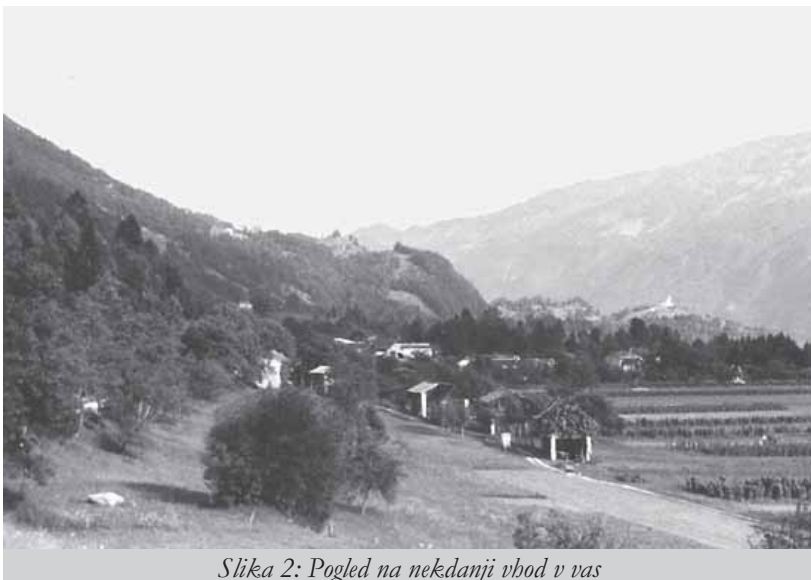
Slika 1: Zemljevid iz leta 1908

ZAKAJ IME VASI LADRA

Ob cesti, ki prihaja iz Kobarida, stojijo velike skale, ki jim pravimo Laborji. Tu so enkrat živeli ljudje, nešni razbojniki. Na drugi strani Soče – takrat so ji rekli Bela voda – pa je šla trgovska pot od morja in trgovci so tu prenašali svoje blago na konjih. Ti ljudje, ti razbojniki so hodili ropat trgovce na drugo stran, zato so jih začeli ljudje zmerjat z »ladri«, ki po italijansko pomeni »tatovi«. In tako se je to ime prijelo cele vasi in se ohranilo vse do danes. (*Dolenc, Zlati bogatin, 119*)

Predvideva se, da je ime nastalo prav zaradi legende o roparjih, tako imenovanih ladirih, ki naj bi imeli postojanko na mestu današnje vasi.

Pravijo, da so bile prve hiše v vasi na kraju, ki ga danes poznamo kot V skalah. Te naj bi bile Brezcova, Drhovcova in Blaščeva. Drhovcova hiša je bila že pred prvo svetovno vojno neprimerna za bivanje, zato so se ljudje od tam preselili nižje.

Slika 2: Pogled na nekdanji vhod v vas

Med prvo svetovno vojno so se hiše v zgornjem delu vasi V skalah podrele. Takrat so nekaterim prizadetim vaščanom Italijani dali vojno odškodnino, nove hiše pa so si zgradili nižje, v bolj ravnem delu vasi.

Prve hiše so bile krite s slamnato streho, kar je bil verjetno vzrok, da je vas v zgodovini dvakrat pogorela. Žal o tem, kdaj sta bila požara, nimamo podatkov.

Med letoma 1880 in 1890 so se možje vsako noč od 22.00 do 6.00 izmenjevali in hodili po vasi, da bi vaščane opozorili, če bi se kje pojavil požar. Pri sebi so imeli trobento, na katero so vsako uro zatrobili in glasno naznanili uro.

Po zadnjem požaru so se Ladrce zaobljubili, da bodo vsako leto v poletnem času poromali na Srpenico k svetemu Florijanu, da jih obvaruje požara. Obljubo so držali dolga leta, vendar se je po drugi svetovni vojni počasi začela opuščati.

Danes ima vas štiri predele.

Slika 3: Vas po potresu leta 1976

NA VASI

Del, ki je ostal najbližje izvornemu nastanku Ladri.

Slika 4: Mešelova, Šoštarjeva in Matičkova hiša ter Tinova kaša

Slika 5: Cvekcarjeva hiša, Konavščeva delavnica in Vanežova ter Kurinova hiša

KLANC

Del, ki je dobil ime po klanču, ob katerem so bile zgrajene hiše.

Slika 6: Nekdanja Mužova biša

Slika 7: Šulova biša

PROD

Območje ob Ročici je ime dobilo po peščenih nanosih v in ob rečni strugi. Najverjetneje je bila prva hiša v tem predelu prav Prodarjeva.

Slika 8: Pogled na Prod od Drbovcove biše

MONTAŽNE

Novější del, ki je nastal po potresu leta 1976.

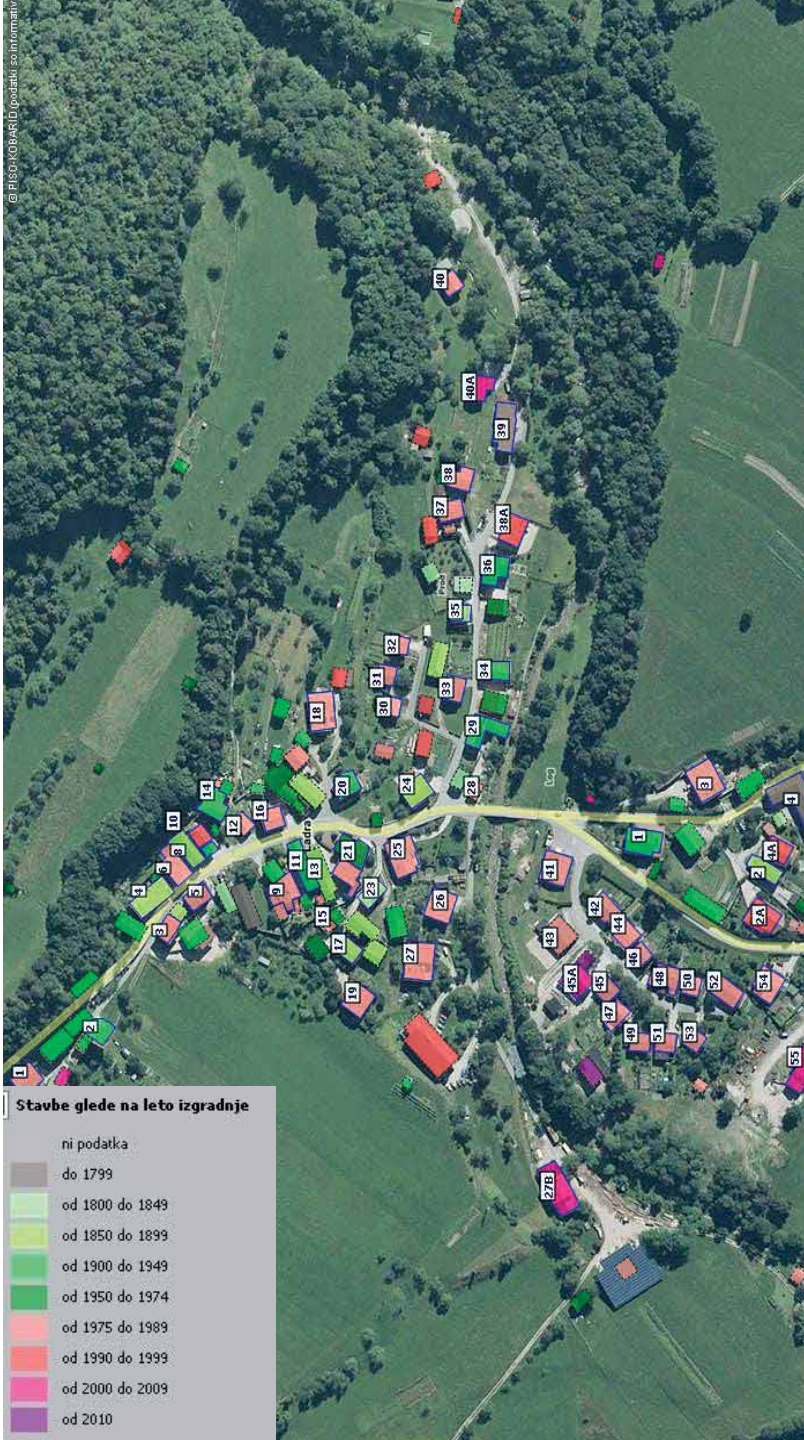
Slika 9: Pogled na Montažne

Hišna imena

Hišna imena se redko uporabljajo zunaj svojega avtohtonega prostora, zato je ključnega pomena, da so zapisana v narečni obliki, kar pa zaradi specifičnih narečnih posebnosti z znaki slovenske abecede ni mogoče. Ker je natančna fonetična transkripcija za nejezikoslovno rabo prezapletena in za splošno javno rabo neprimerna, smo zapis imen poenostavili. Kljub temu, da je za pravilno izgovorjavo zelo pomemben naglas, tudi tonemski, tega pri zapisovanju nismo uporabili, saj povprečnemu govorcju, ki so mu ti zapisi namenjeni, označevanje naglasa verjetno ne bi koristilo. Pri branju bodo verjetno največ težav povzročali znaki za polglasnik, zapisi dvoglasnikov in glas g, ki se je v večini primerov razvil v pripornik x. V skladu z glasoslovno-pravopisnimi pravili navajamo tudi poknjžženo obliko imen, ki pa je za domačine pogosto neprepoznavna in se z njo ne identificirajo.

Nataša Špolad Manfreda, *slavistka*

Satelitski posnetek vasi na naslednji strani prikazuje izgradnje hiš po letih. Na vsakem hišnem tlorisu je številka, ki predstavlja današnje hišno številko.

slika 10: Današnji satelitski posnetek vasi Ladra

NASTANEK IMEN

Največkrat se je hišo poimenovalo po gospodarju, po dejavnosti, ki se je odvijala v hiši ali značilnostih kraja. Včasih celo po bližnjem objektu ali okolju, kjer se je hiša zgradila.

Nekaj je tudi takih hiš, kjer izvor imena ni več znan.

V spodnji tabeli je izvor hišnih imen zapisan po pripovedovanju starejših vaščanov.

Prve znane številke so obstoječe hiše verjetno dobile po vrstnem redu, sledile pa so številke glede na leto izgradnje. Številčenje sega pred leto 1883, ko je bil opravljen prvi vpis v zemljiško knjigo.

Hišne številke, kot jih poznamo danes, so že najmanj tretje po vrsti.

hišna številka danes	prva hišna številka	Kako se pravi pri hiši? (narečno) poenostavljen zapis	Kako se pravi pri hiši? (poknjiženo)	Izvor imena
1		Pər Boštjan	Pri Boštjanu (nova)	
2	31	Pər Blašč	Pri Blašču	iz imena Blaž ²
3	7	Pər Šinc	Pri Šincu	
4	33	Pər Mašiel	Pri Mešelu	iz imena Mihael ²
5	9	Pər Wanez	Pri Vanezu	iz imena Ivan ²
6	6	Pər Šuoštarji	Pri Šoštarju	iz besede šoštar ^{2,3}
8	12	Pər Boštjan	Pri Boštjanu (stara)	iz imena Sebastjanus ¹
9	26	Pər Gruntarji	Pri Gruntarju	iz besede grunt ²
10	27	Pər Matičk	Pri Matičku	iz imena Matevž ¹
11	14	Pər Gruntarji	Pri Gruntarju	iz besede grunt ²
12	1	Pər Tin	Pri Tinu	iz imena Tine ²
13	15	Pər Skalarji	Pri Skalarju	
14	2	Pər Skuot	Pri Skotu	iz besede skuta ^{2,4}
16	24	Pər Konauc	Pri Konavcu	
17	18	Pər Špink	Pri Špinku	
18	23	Pər Macek	Pri Maceku	
19	17	Pər Muz	Pri Muzu	muza – ozka ulica
20	22	Pər Mohrejd	Pri Mohrejdu	
21	16	Pər Šul	Pri Šulu (stara)	
23	20	Pər Kauc	Pri Kavcu	
24	36	Pər Pietri	Pri Petru	iz imena Peter ¹
25		Pər Šul	Pri Šulu	
26		Pər Kauc	Pri Kavcu (stara)	
27	13	Pər Lien	Pri Lenu	iz imena Lenart ²
29	4	Pər Drhouc	Pri Drhovcu	

30	11	Pər Matieuc	Pri Matevcu	
31		Pər Carlju	Pri Carlju	iz priimka Carli ¹
32		Pər Roš	Pri Rošu (na Produ)	
34	34	Pər Liesəkarji	Pri Lesenkarju	iz besede lesenk ⁵
35	40	Pər Jak	Pri Jaku	iz imena Jaka ²
36	38	Pər Brajdarji	Pri Brajdarju	iz besede brajda ⁶
37	29	Pər Drejc	Pri Drejcu	iz imena Andrej ¹
38	25	Pər Pruodarji	Pri Prodarju	iz besede prod ⁷
39	32	Pər Močilarji	Pri Močilarju	iz besede močilo ⁸
42	19	Pər Konaušč	Pri Konavšču	
44	39	Pər Roš	Pri Rošu	
47	8	Pər Kurən	Pri Kurinu	iz imena Kurent ²
50	28	Pər Cvəkarji	Pri Cvekarju	iz besede cvek ⁹
52	3	Pər Briesc	Pri Brezcu	
54		Pər Gərjup	Pri Gorjupu	

OPOMBE

1 – preverjeni podatek (prvi vpis v zemljiško knjigo leta 1883, arhiv Župnije Libušnje)

2 – ustno izročilo.

3 – šofar: izdelovalec čevljev.

4 – skuta: domnevno se je nekoč tam izdelovalo skuto.

5 – lesenk: lesena stavba, namenjena spravilu orodja.

6 – brajda: travnik, najbližji hiši.

7 – prod: prodnato območje.

8 – močilo: področje, kjer se je zadrževala voda, v kateri so močili usnje.

9 – cvek: cvekarjenje je izdelovanje žbljev.

Poimenovanja montažnih hiš, ki so nastale po potresu leta 1976 kot nadomestne gradnje, je večinoma šlo naprej z gospodarjem. Kasnejše gradnje nimajo več poimenovanj, izjema je Pri Gorjupu.

HIŠE, KI JIH NI VEČ:

	30	Pər Šmaj	Pri Šmaju	
	10	Pər Məšielc	Pri Mešelcu	iz imena Mihael ¹
	5	Pər Rukəlni	Pri Ruklnu	iz priimka Rukli ¹
		Pər Rukəlč	Pri Ruklču	
	37	Pər Puočk	Pri Počku	

Slika 11: Vhod v Skotovo bišo

Slika 12: Pri nekdanji Cvekarjevi biši

Slika 13: Prizor pred Lenovo hišo

Slika 14: Gostilna pri Mešelu

Kaj vse je bilo na vasi

ZNAMENJA*

Znamenja so navadno zgradili na vhodih v vas.

VAŠKO

Stalo je na začetku vasi (nasproti Vanezovega stoga), ob nekdanji poti v vas, ki je danes le še poljska pot. Postavili naj bi ga vaščani po požaru v vasi. V znamenju sta bili dve sliki. Na prvi je bil upodobljen sveti Florijan, ki je z vedrom vode gasil gorečo hišo, na drugi pa sveti Jurij na konju, ki je v rokah držal sulico, s katero je meril v zmaja. Zanimivo, da ob potresu ni bila nobena slika poškodovana. Znamenja danes ni več, o njegovem kraju priča le še križ, narejen iz lesenih paličic.

Slika 15: Mesto, na katerem je nekoč stalo vaško znamenje

* znamenje ali znamenjce: kapelica.

SKALARJEVO

Znamenje stoji na nekdanjem vhodu v vas, pred Petrovo hišo in je še ohranjeno.

Prvotno je bila v njem slika Device Marije neznanega izvora.

Leta 2012 so jo nadomestili z novo sliko Device Marije Dušana Ivančiča - Bila, slikarja iz Kobarida.

ŠOŠTARJEVO

Znamenje stoji za planjo, kjer se gre na Laze. Znamenje je Šoštarjeva družina zgradila po prvi svetovni vojni zaradi pokojne matere, ki se je zaobljubila, da ga postavi, če se oba sinova vrneta iz vojne živa. Ob prenovi leta 1991 je znamenje z motivom Jezusa pastirja poslikal domačin Vladimir Carli.

KORITA

Ladrci so imeli od nekdaj veliko vodnih virov. Vodo so prinašali iz studencev oziroma korit.

Prva korita so bila:

Pr' Koritc

Pred Mšelam

Pred Skotom

Leta 1931 so Italijani naredili vodovod za vas in istočasno postavili še vsa ostala korita:

Na sredi vasi (*nasproti današnjega korita, za katerega je uporabljeno staro Mešelovo kamnito korito*), V Klanc (*pod staro Šulovo bišo*), Na Produ (*Pri Drejcu*).

Italijanska korita so bila vsa enaka – vlita iz betona, spredaj na sredini je bil pravokotnik, ob straneh dva romba, zadaj pa kolona s pipo.

Slika 18: Prizor ob koritu

TRGOVINA

Prva trgovina je bila pri Cvekarju. V njej se je dobilo tudi tobak, koleke, vžigalice in druge dobrine, ki jih drugje ni bilo mogoče kupiti, saj je imel Cvekar zaradi invalidnosti iz prve svetovne vojne posebno dovoljenje za prodajo.

Lastnik se je kasneje oženil k Drhovcu in trgovino preselil tja. Trgovina je bila tam do leta 1946, ko je tedanja oblast zaprla vse, kar je bilo zasebnega.

Slika 19: Cvekarjeva hiša

GOSTILNE

V vasi so nekoč bile tri gostilne: Šulova (sette sorrelle – zaradi sedmih sestra), Mšelova in Petroua.

ŽAGA

Šulova žaga je stala na roji* pred mlinom. V uporabi je bila do 50. ali 60. let prejšnjega stoletja.

MLIN

Mlin je stal na mestu današnje Idine hiše, na roji pri žagi. Upravljala sta ga Gruntar in Skot, ki sta se redno menjavala. Mletja se ni plačevalo, ampak sta mlinarja pri vsakem mletju vzela merico moke.

ČEVLJARJI

Franc Rošev, Franc Mohrejcov, Toni Lesenkarjev, Franc Jakov in Toni Gruntarjev.

KROJAČI IN ŠIVILJE

Toni Rošev, Milka Konavceva, Mimi Močilarjeva, Lojz Blaščev in Jože Močilarjev.

DRAT

Drati so bile žične vrvi za spuščanje bremen. postavljeni so bili:

- pred Kocjancam – iz smaških in ladrskih senožeti,
- na Goricah – iz Šulauih Krnic pod Ladrskim vrhom,
- na Goricah – z Ušji,
- pri Žagi – od Zamosta,
- na Šeliščah na Sudatovem – z Utri,
- na Preval – od Zadrena.

* roja: zidan ozek kanal.

Vaški običaji

Je ni vasi, ki ne bi imela zanimivosti in tudi Ladra niso izjema. Zapisanih je le še nekaj poznanih, saj je v toku časa marsikatera zatonila.

NABIRANJE PREŠCEV

Za vse svete so gospodinje iz bogatejših hiš za otroke iz revnejših družin napekle prešce. Že vnaprej so imele izračunano za koliko otrok jih bodo napekle. V bingli* so zamesile testo iz sirkove moke in iz njega s pomočjo skledice oblikovale enake hlebčke – prešce. Otroci so ta dan komaj čakali, hodili so od hiše do hiše, jih nabirali ter z užitkom pojedli.

MIKLAVŽEVANJE

Na predvečer svetega Miklavža je okrog hiš ropotalo z rinčcmi in verigami, kot da hodi po vasi parkelj. Tako so starejši strašili otroke, da so bili bolj pridni, ko so pričakovali Miklavževe darove. Zvečer so namreč nastavili skledo, ki je bila zjutraj polna orehov in suhega sadja.

PETJE PO HIŠAH

Otroci so pred božičem, novim letom in za svete tri kralje hodili pet po hišah k jaslicam. Običajno so v zahvalo dobili kakšno domačo dobroto.

SEMANJE

Za svete tri kralje so otroci hodili po celi vasi od hiše do hiše in gospodinje so jim semale.*

* *bingla*: votla miza za gnetenje testa za kruh.

* *rinčči*: majhni kovinski klini, namenjeni ročnemu spravilu hlodov.

* *semati*: sejati.

Zraven so otroci peli pesem:

»Sveti tri kralji so Jezusu darovali, darovajte še vi nam malo lj's'niku, malo orehu.«

Z balkonov in podstrešij so jim metale jabolka, orehe, lešnike, suhe hruške ... skratka, vse kar so imele. Otroci so to lovili in pobirali s tal.

PODKOVANJE

Na novega leta dan so otroci hodili po hišah z jabolkom, v katerega so jim zapičili drobiž. Denar so skrbno shranili, jabolko pa obrezali in pojedli.

ŽEGNANJE BUTARIC

Na cvetno nedeljo so otroci nesli v cerkev žegnat butarice narejene iz oljčnih vejic in brdobite.* Oljčne vejice so uporabili ob žegnanju hiš, brdobito pa spomladi za srečno zganjanje živine iz hleva na pašo in za »božji žegen« za nagajive otroke.

ŽEGNANJE HRANE ZA VELIKO NOČ

Otroci so v cerkev na Libušnje nosili žegnat hrano (žegnanca, hren, jajca, šunka, sol), zavito v prt in lesno gobo, da so z njo prenesli blagoslovljeni ogenj v hišo. Nazaj grede so prižgane lesne gobe vrteli po zraku, da so lepo žarele in se po poti nazaj niso pogasile. Z njimi so doma zakurili v peči. Domov so prinesli tudi blagoslovljeno vodo iz cerkve.

KAJENJE HIŠ

Kadilo se je za božič, novo leto in za svete tri kralje. V ponev se je dalo žerjavico, na žerjavico pa oljko. Šlo se je v vse sobe v hiši, v hlev in vse objekte blizu hiše. V vsakem prostoru se je molilo in izreklo priporočilo.

PREVIDENJE

Ko je šel župnik dat v sveto olje bolnega pred smrtjo, so za njim šli vaščani in mežnar, ki je nosil v rokah l'minč,* ki je imel pod ročajem zvonec s katerim je zvonil. Župnik je vstopil v hišo k umirajočemu, ostali so pred hišo klečali in molili.

* *brdobita*: dobrovita. Rastlina z vejami, ki se ob navijanju zlepa ne zlomijo ali strgajo.

* *l'minč*: pokrita sveča z ročajem.

PUSTOVANJE IN POGREB PUSTA

Za pusta so se lahko našemili samo neporočeni fantje, stari 18 let in več. Ko je fant dopolnil 18 let so ga ajnžual.* Prvo leto so bili lahko le sourini, šele drugo leto so lahko predstavljali ta lepe. V pustnem sprevodu je prvi hodil harmonikar, sledila sta ta stara dva in nato do trije pari ta lepih. Sourini so imeli zvonce in v nogavici pepel. Tekli so naokrog po vasi in lovili otroke. Ta stara dva sta morala biti zgovorna, da so jim po hišah dali čimveč jajc in ostalih dobrot, ta lepi pa so ob hišnem obisku plesali.

Ta lepe so oblačila in urejala dekleta, vsak par v drugi hiši.

Zvečer po koncu pustovanja so jim pri določeni hiši skuhali klobase, pripravili friko, skratka vse kar so nabrali. Ostanek so prodali in z zaslužkom plačali harmonikarja ter kupili pijačo. Po večerji je sledil ples, na katerem so se fantom pridružila dekleta.

Če kdo ni spustil sprevoda v hišo, so mu na vrata s kredo napisali dug* ali pa so mu zagodli kakšno neumnost, na primer obesili voz na Šulov oreh.

V ponedeljek (kasneje se je to prenese na soboto) pred pepelnico so fantje uredili pusta, tako da so slamo nagačili v obleko in pusta obesili na Šulov oreh ali vogal hiše v vasi. Pred pepelnico so ga sneli in priredili pogreb. Eden od fantov se je oblekel v duhovnika in imel govor, ostali so jokali. Pusta so zažgali in vrgli v Ročico.

Slika 20: Pustna

* *ajnžuari*: sprejeti med fante.

* *dug*: dolg.

ŠTELJENGA

Dokler je bilo služenje vojaškega roka obvezno, so se vsako pomlad fantje, ki so dopolnili 18 let, skupaj odpeljali na zdravniški pregled v Kobarid. Peljali so se ob spremljavi harmonike na okrašenem bagrliju,* ki sta ga vlekla dva konja. Kasneje je konje zamenjal traktor z nakladalno prikolico. Vojaški rok so najprej služili dve ali tri leta, kasneje se je služenje skrajšalo na eno leto.

Slika 21: Prizor iz Šteljenge

FANTOVŠČINA

Na fantovščino so lahko šli samo neporočeni, polnoletni fantje. Dobivali so se kar po hišah. Dekliščin ni bilo.

* *bagrli*: zapravljivček.

PARTON

Dva dni pred poroko so šli neporočeni fantje nasekat smrekove veje. Parton so postavili skrivaj na večer pred poroko, ko so šli domači že spat. Deklet ni bilo zraven. Tudi, če so parton okrasili s cvetjem, so to storili fantje z nakradenimi rožami. Zjutraj je domače čakalo presenečenje.

Slika 22: Prizor ob partonu

USTAVLJANJE

Na poročni dan so vaški fantje ženina in nevesto pri odhodu izpred domače hiše najprej ustavili. Še prej so seveda malo popili, da jim je beseda bolj tekla. Na cesto so zapeljali voz ali kar je bilo pri roki, da so svatom zaprli pot. Prepreko so umaknili šele, ko so jim plačali ali dali pijačo.

MOLITEV

Ob zvonjenju ob poldan in ob ave Mariji so ljudje prekinili z delom ne glede na to, kje so bili ter zmolili molitev Angel gospodov. Vsak večer pa so v družinskem krogu molili rožni venec.

OBEŠANJE ŠOPKOV ZA SVETEGA JANEZA KRSTNIKA IN KRES

Sveti Janez Krstnik oziroma po domače svet Juan je bil zelo priljubljen in spoštovan svetnik.

Na njegov god, 24. junija, se je nabiralo juanaue* rože, šopek iz njih pa so obesili na balkon in na vrata, da bi ga sveti Janez Krstnik hodil vonjat. Posušenega šopka niso zavrgli, ampak so ga zakurili.

Na isti večer so fantje na Uohaji pod Ladrskim vrhom zakurili kres. Praznovanje izvira še iz poganskih časov.

LIČKANJE KORUZE

Kmetje so jeseni lomili koruzne storže in jih spravljali na kup blizu hiše. Zvečer so se zbrali in skupno čušili sirk*, pri čemer so na storžu pustili od dve do tri peresa za kasnejše vezanje. Moški so šest storžev sproti vezali v make* in jih kasneje obesili v kite pod streho ali na balkonske late.

Ko so zaključili s čuženjem, so ženske pripravile pobčernk,* večer pa se je navadno zaključil s petjem in plesom.

Ostanke ličkanja so prebrali in dobro perje spravili za štrmace,* na katerih so spali.

Slika 23: Obešene kite koruze pri Kurinu

* *juanaue rože*: belocvetoča praprot.

* *čuženje sirka*: ličkanje koruze.

* *make*: zvezani storži koruze.

* *pobčernk*: obed, pripravljen po večerji.

* *štrmac*: žimnica.

Okoljske zanimivosti

LADRSKO POLJE IN GMAJNA

Ladrsko polje in gmajna sta se raztezala od Ročice do Kozjaka in po grebenu Ozbena. Ladrski gospodarji so bili delovni, a z razlogom zelo varčni. Prvotno so imeli majhne posesti, premajhne za preživetje, zato so zemljišča velikokrat dokupovali v drugih katastrih, kot so Smast, Idrsko, Kamno, Trnovo, Kobarid in celo Staro selo in Sužid. Otroci so bili zaradi tega marsikdaj prikrajšani za hrano.

PRANJE V ROČICI

Ladrške žene so prale obleko na desnem bregu Ročice od mosta navzdol, iz Loga pa so žene hodile prat na levi breg od mosta navzgor. Prale so tudi pozimi, a takrat so morale prej razbiti led.

Prale so tako, da so z lesenimi lopučami* tolkle po oblekah. Od Kavca naprej je bil zid, na katerem so obleke sušile.

Tam se je pozimi pralo tudi prašičja čreva za klobase ...

GAŠENJE APNA

Ob Ročici, od Drhovca navzdol je bilo vsaj sedem jam – apnenic. Štiri ali pet jih je bilo na začetku vasi, pod labarji,* ker je bil tam jul,* ki je dobro zadrževal vodo in tri pod Močilarjem.

Ladrci so hodili po žgan apnenec v Podbelo, k dvema bratoma, saj je bil njun apnenec izredno kakovosten.

V apnenice so najprej nalili vodo, nato so vanjo dali apnenec in mešali ter tako »(u)morili« apno.

»Morenje« apna je, odvisno od količine, trajalo dan ali dva. Pridobljeno apno so uporabljali enkrat letno za razkuževanje kuhinj in hlevov, ostale prostore pa so belili po potrebi v večletnih razmakih. Apno so dodajali tudi malti za zidanje.

* *lesene lopuče*: leseni loparji.

* *labarji*: spodjedene plasti konglomerata.

* *jul*: glina.

Vaške zbadljürke

Boštjan uran je pasu kraue do pudan, Cike, Plejše nie, uk je snedu obedve.

Blašč ma strgan plašč.

Šinc ma braduo ku 'no kozuo ali Šinc p't'linc ali Šinc klinc.

M'sj'la obj'la.

Šuoštar puoštar.

Gruntar puntar.

Tinjaka spaka.

Špinku je cvinku ali Špink plj'še u rink.

Konaucu je tancu.

Maceku je reku, de šole na bo, Šulu je tulu, da šola pa bo.

Muzu je cuzu ali Muza cuza se po riti puza.

Mohrejdu je rejdu.

Kauc pauc.

Drhouc pokrouc.

Kur'n p't'l'n je nesu jajca uon čez Krn.

Kurinc kurincjan, Briesc je grozan.

Vaške legende

JEZERO

Nekoč, davno tega, je bila vas Ladra pod jezerom. Soča je šla prej po Nadiži, Jezero se je raztezalo do Svete Lucije, sedaj Mosta na Soči. Pravijo, da je pri Sveti Luciji en dan ena žena plela na njivi. Z motiko je predrila svet in tako je voda začela odtekati proti Gorici. Z leti se je zemlja izsušila, v okolici Ladri pa so zato ostali mivka, prod in labarji – ravne kamnite terase.

BELI PLES

Še danes se na enem kraju gor nad vasjo pravi na Belem plesu. Pravijo, da so v starih cajtih gor na tistem kraju plesale divje babe.

Enkrat so se možje tu z vasi spravili gor, da jih pričakajo in vidijo, kako plešejo. Poskrili so se in čakali. Pod noč so se stare in mlade divje babe zbrale in začele plesat.

Takrat so možje skočili iz skrivališč in hoteli ujet plesalke. Vendar so se divje babe v trenutku razbežale, samo eno se jim je posrečilo ujet.

Milo jih je prosila, naj jo izpustijo, a možje je niso hoteli uslišat. Ker jih ni mogla pregovoriti, jim je obljubila, da jim pove, kaj lahko dobijo ven iz mleka, če jo spustijo. Obljubili so ji in ona jim je povedala, kako lahko dobijo sir iz mleka. Ko so jo spustili, se jim je začela smejati, potlej je rekla: »Če me ne bi spustili, bi vam povedala še za eno reč, ki je notri v mleku – tako pa vam ne povem.«

Možem je bilo potem žal, da so jo spustili, a je niso mogli več ujet.

(Dolenc, Zlati Bogatin, 22)

DIVJE BABE

Divje babe so živele na Belem plesu, verjetno da v tistih jamah, ki se jih še zdaj vidi. Gor so plesale, pele in vpile, da jih je bilo v vas marsikdaj slišati.

Včasih so gospodarji orali s konji in od štrajng* naprej so imeli kar

* *štrajnga*: močna, debela vrva.

zavite leskove trte namesto verige, a leska je bila krhka in se je trgala. Zato so divje babe z Belega plesa vpile, naj zavijejo raje brdobito.

Tako se jih je ob oranju slišalo:

»BLAŽ, BLAŽ, ZWI BRDAB'T, D' BO STALO STANOB'T.«

Ta stari Sudat, ki je delal na Šeliščah, je pa malo drugače slišal:

»WIJ WIJ TRTO BRDAB'T, D' OSTANE STANAB'T.«

NA UŠJI

Na Ušji, kjer so imeli Boštjani senožet, so grabili. Nekoč je ob grabljenju sena ta duja baba ugrabila staro Boštjajanko in jo peljala v jamo, kjer jo je morala česati, ker je imela uši. Lase pa je imela dolge do peta. Boštjajnika jo je česala, česala, toliko časa, da je ta duja baba zaspala in takrat je hitro pobegnila.

Pravijo, da se pravi gor na Ušji zato, ker so mele divje babe uši.

ZAKLETI DENAR

En mož je videl vsak večer eno luč, ki se je svetila na enem oddaljenem travniku. Gledal je skozi okno in se spraševal, kaj more to pomeniti. Zjutraj pa na tistem kraju ni bilo videt ničesar.

Zvečer se je spet posvetila luč, vzel je pušo, jo nameril natanko v tisto luč in pustil pušo tako namerjeno do jutra. Zjutraj je pogledal po namerjeni puši in si dobro zapomnil kraj.

Pod noč se je odpravil tja na tisto mesto. Ko je prišel tja, je zagledal eno rjuho, ki je bila polna denarja. Zaslišal je glas:

»Zagrabi štirikrat!«

Mož se je okorajžil in zgrabil rjuho za vse štiri konce. Potegnil je skupaj in šac zadel čez ramo. Takrat je spet zaslišal glas:

»Zdaj sem rešen, ker si prav zgrabil rjuho; če bi zgrabil štirikrat samo denar, bi še naprej trpel!«

Mož je sklepal, da je to mogla bit ena verna duša, in je bil vesel, da jo je rešil. Denar je odnesel domov, a se ga je bal vzeti, da ne bi še on trpel zaradi njega po smrti. Zato ga je z rjuho vred zazidal v zid, ker so lih novo hišo zidali. (*Dolenc, Zlati Bogatin, 79*)

DVA VIDAMICA

V starih cajtih so ljudje zvečer, ko se je naredila noč, zlokrat videli dve luči, kako sta letali tja po luftu. Največkrat so jih videli gori v senožeti. Skakali sta skup in pa spet narazen. Klicali so jih vidamic. Pravili so, da so to tiste verne duše, ki ponoči letajo naokrog.

Enkrat je šel en mož ponoči gor v Krn. Kar naenkrat sta začela okrog njega letat dva vidamica. Encajt ju je gledal, potem pa del:

»Če sta od Boga poslana, letita pred mano in mi lepo svetita po poti.

Če sta pa poslana od hudiča, se vrnita tja, od koder sta prišla!«

Tako jima je rekel in vidamica sta izginila. (*Dolenc, Zlati Bogatin, 24*)

ODKOD IME POTOKA ROČICA

Ročica je ime potoka, ki teče skozi vas Ladra, izvira pa v hribu Planica nad Drežnico. Enkrat je na tem hribu živelo lepo, a hudobno dekle. Z njo pa se je vseeno oženil fant iz bližnjega kraja. Čez leto dni mu je žena rodila sinčka. Mož je bil presrečen, mati pa ga ni marala. Grdo je ravnala z dojenčkom in zmerjala moža.

Mož ji je sklenil vzeti otroka in jo zapustiti. Znosil je svoje stvari pred hišo in stopil še v hišo po sinčka. Takrat se je prikazala na pragu žena s sinčkom v naročju in rekla: »Tu imaš tvojega pankrta!«

Potlej je zgrabila sinčka za roko in ga s tako silo zavihnela po zraku, da ji je v roki ostala samo sinčkova ročica. Potlej je še sinčkovo ročico vrgla od sebe in kamor je padla ter krvavela, je začel izvirati potok, ki je dobil ime Ročica. (*Dolenc, Zlati Bogatin, 117*)

Literatura in viri

- Dolenc, J. *Zlati bogatin*. Ljubljana: Kmečki glas, 1992.
- Milko, K. *Srednjeveški urbarji za Slovenijo*, 2. zvezek v Viri za zgodovino Slovencev, 2. knjiga, Ljubljana: SAZU, 1948.
- Zemljiška knjiga Okrajnega sodišča Tolmin.
- Arhiv Župnije Libušnje.

VIRI FOTOGRAFIJ

- Slika 1: arhiv Anke Ivančič
- Slika 2: arhiv Anke Ivančič
- Slika 3: arhiv Slavka Ivančiča
- Slika 4: arhiv Foto Červ
- Slika 5: arhiv Foto Červ
- Slika 6: arhiv Jane Skočir
- Slika 7: arhiv družine Šturm
- Slika 8: arhiv Marka Korena
- Slika 9: foto Jana Skočir
- Slika 10: PISO (www.geoprostor.net)
- Slika 11: arhiv Ivanke Potočnik
- Slika 12: arhiv Ive Rankel
- Slika 13: arhiv Anice Volarič
- Slika 14: arhiv Mirana Hočevarja
- Slika 15: foto Jana Skočir
- Slika 16: foto Jana Skočir
- Slika 17: foto Jana Skočir
- Slika 18: arhiv Danice Uršič
- Slika 19: arhiv Ive Rankel
- Slika 20: arhiv Marka Korena
- Slika 21: arhiv Jane Skočir
- Slika 22: arhiv Izidorja Korena
- Slika 23: arhiv Nadje Rankovič
- Naslovna: arhiv Slavka Ivančiča
- Slika zadaj: foto Jana Skočir

GRADIVO SO ZBRALI

udeleženci študijskega krožka.

PRIPOVEDOVALCI

- Pepca Mešelova – Jožefa Miklavič (rojena 1920)
- Anica Lukeževa – Anica Volarič (rojena 1925)
- Mimi Močilarjeva – Marija Dejan (rojena 1926)
- Lojsca Brajdarjeva – Alojzija Bajt (rojena 1931)
- Anica Maleuševa – Anica Faletič (rojena 1935)
- Alma Blaščeva – Alma Šturm (rojena 1935)
- Franc Šoštarjev – Franc Sovdat (rojen 1936)
- Toni Mohrejdov – Anton Fon (rojen 1936)
- Nada Ribčeva – Nada Ivančič (rojena 1938)
- Jože Logarjev – Jože Bajt (rojen 1939)
- Jože Vanezov – Jože Uršič (rojen 1940)
- Dori Boštjanov – Izidor Koren (rojen 1941)
- Dani Petrova – Danica Uršič (rojena 1944)

Zahvala

Hvala vsem pripovedovalkam in pripovedovalcem, da ste si vzeli čas ter z nami poklepetali o življenju na vasi nekoč in danes.

Zahvaljujemo se tudi vsem, ki ste prispevali slikovna gradiva.

Z vašo pomočjo je ta knjižica taka, kot je.

